

R. Si omnes qui suprema gaudent auctoritate, id est, alterius non sunt delegati ut ipsius nomine agant, quales sunt imperator pro imperio, rex pro toto regno, princeps pro suo principatu, magistratus reipublicæ legitime constitutæ vel urbis liberæ pro statu politico cui præsent, sive magnus sit, sive parvus; non vero duces militum aut præfecti provinciarum, quantumvis late ipsorum potestas extendatur, quia proprio nomine agere nequeunt.

Fieri potest ut quis proprio nomine agens, superiorem tamen habeat: tunc ipsius leges a superiore irritari vel reformari possunt. Unde summus Pontifex irritare aut reformare potest leges ab episcopo latas, et princeps *suzerannus* leges feudatarii.

Regina et principissa supremæ auctoritatis est capax, ut patet experientia et populorum consensu: ergo leges ferre potest non secus ac rex aut princeps; imo fieri potest ut regina nubens, potestatem leges ferendi sola retineat, ut exemplo Angliæ constat: tunc maritus dignitatem ab uxore participans, vocatur rex, et gubernium familiæ vi matrimonii suscipit, non vero gubernium regni.

CAPUT SECUNDUM.

DE LEGUM HUMANARUM OBLIGATIONE.

Inquirendum est 1° an leges humanæ obligent sub peccato; 2° an sub pœna decreta; 3° an sub irritatione actus; 4° an lex dubia obligationem pariat; 5° quænam promulgatio necessaria sit ut lex humana obliget, et 6° an requiratur consensus subditorum.

ARTICULUS PRIMUS.

DE OBLIGATIONE LEGIS HUMANÆ SUB PECCATO.

In hoc præcipue errarunt hæretici superius recensiti, p. 543, asserentes nullum legislatorem humanum habere potestatem Christianorum ligandi conscientiam, nisi forte

determinando circumstantias in quibus lex divina existat. Dicemus 1° de obligatione legis justæ; 2° de obligatione legis injustæ; 3° de natura obligationis legis justæ; 4° de modo eam implendi.

§ I. — De obligatione legis justæ.

PROPOSITIO.

Omnis lex justa obligat sub peccato.

Propositio est de fide, quoad leges ecclesiasticas, probatur Scriptura sacra, SS. Patribus et ratione.

1° *Est de fide quoad leges ecclesiasticas*; sic enim definita est in concilio Tridentino, sess. 7, can. 8: « Si quis dixerit baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint; anathema sit. »

2° *Prob. Scriptura sacra*. Matth. XVIII, 17: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*; Hebr. XIII, 17: *Obedite præpositis vestris et subjacete eis*. Hæc certe vera non essent si leges ecclesiasticæ obligationem conscientiæ non imponerent.

Rom. XIII, 1, 5: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt... Ideo necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Quid expressius desiderari potest? Leges igitur tum ecclesiasticæ, tum civiles, obligant in conscientia. Ergo 2°.

3° *Prob. SS. Patribus*. S. Aug., Epist. 185, alias 50: « Quicumque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. » S. Bernardus, de Consid., lib. 4, cap. 9: « Sive Deus, sive homo vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo. » Ergo 3°.

4° *Prob. ratione.* 1° Per Deum, *legum conditores justa decernunt*, id est, Deo ita ordinante, conferente, scilicet, auctoritatem illamque per legem æternam dirigente. Atqui, ex eo duplici capite, evidenter oritur obligatio pro conscientia. 2° Datur præceptum divinum et naturale obediendi parentibus et dominis, *non solum bonis et modestis, sed etiam dyscolis*, I Petr. II, 18 : *ergo saltem a pari*, et principibus juste imperantibus. 3° Potestas ferendi leges necessaria est ad bonum regimen subditorum : atqui hæc potestas illusoria foret si leges vim conscientiam obligandi non haberent. Ergo 4°.

Dices cum hæreticis, I Cor. VII, 23 : *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum*, et Gal. V, 13 : *Vos in libertatem vocati estis* ; at Christiani non liberi, sed servi essent hominum, si leges humanæ eos stricte obligarent : ergo.

R. Dist. textus citatos. Apostolus vult Corinthios in eo statu manere in quo vocati sunt, sive in libertate, sive in servitute : eos tamen hortatur ut a Christo redempti ipsiusque servi, hominibus, maxime infidelibus, facilius se non vendant, vel eis aliquid contra mandata Christi præcipientibus non obediunt, vel potius ut, sive servi, sive liberi, nunquam ita adhæreant hominibus, ut Christo, ad quem pertinent, displiceant. Ad Galatas vero dicit eos vocatos esse in libertatem a lege Moysis, a qua pseudoapostoli eosdem retrahere volebant. Ergo.

Dices : Repugnat legem humanam eamdem vim habere obligandi ac legem divinam : ergo dici non potest eam obligare sub peccato.

R. Nego aut. Nam Deus ipse jubet ut justis obediatur legibus, tum ecclesiasticis, tum civilibus : unde earum vis obligandi ab ipso Deo, seu a lege æterna derivatur. Ergo. Hinc peccatum recte definitur, sicut in catechismo nostro, *transgressio legis divinæ*, quia violatio legis humanæ justæ est eo ipso transgressio legis divinæ naturalis aut positivæ.

Inst. Legislator humanus nullam habet potestatem in foro conscientia: ergo conscientiam ligare non potest.

R. Dist. conseq. Conscientiam ligare non potest, per se et directe, *conc.* ; occasionaliter, *nego conseq.* Etenim, eo

ipso quod aliquid justum præcipiat, Deus, ordinis naturalis conservator, jubet ut ipsi pareatur. Ergo. Sic parentes et domini temporales conscientiam inferiorum, dum aliquid juste præcipiunt, indirecte ligant. Nec igitur, ad hanc obligationem imponendam, necesse est ut superior habeat potestatem in foro conscientia: solvendi.

Objicitur adhuc quasdam existere leges mere pœnales, obligationem conscientia: non inducentes : verum infra ostendemus disputationem esse tantum de verbis, et leges, quæ dicuntur pœnales, ultimo resolvi in aliquam conscientia: obligationem ad sensum a legislatore intentum. Tenendum est ergo obligationem esse de essentia legis, et ideo legem non obligantem merum esse consilium.

§ II. — De lege injusta.

Quadruplici modo lex potest esse injusta, scilicet 1° ex parte finis, si ad bonum commune non ordinetur ; 2° ex parte formæ, si justitia distributiva non servetur, et onera publica inæqualiter imponantur ; 3° ex parte legislatoris, si potestatem non habeat, aut potestatem excedat, et 4° ex parte materia:, si res illicita præcipiatur.

Certum est 1° legem ex quacumque parte injustam, per se non obligare in conscientia, vis enim obligandi, in lege humana, a lege Dei procedit ; at Deus non sancit legem injustam quæ legi æternæ certe non est conformis : ergo.

Certum est 2° legi injustæ ratione materia: nullum, tuta conscientia, obtemperare posse, juxta responsum B. Petri ad principes sacerdotum, Act. V, 29 : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.*

In dubio autem an res sit licita vel illicita, subditus consulere debet libros, viros doctos, confessarium, parochum, episcopum, vel, si opus fuerit, summum Pontificem : si dubio nondum excusso, præceptum urgeat, regulariter obtemperare debet, quia bonus ordo postulat ut in dubio præsumptio stet pro superiore. Ita *S. Aug.*, *S. Bernardus* et generaliter theologi.

Dicimus regulariter ; quia si ex speciali circumstantia gravius prævideretur malum ex obedientia quam ex non

obedientia, non obtemperandum foret. Sic *Billuart, Dens, S. Ligorius*, l. n. 99, etc.

Sed adversus principes injusta præcipientes non ideo rebellare licet; pontifices, presbyteri et innumeri Christiani hoc et sua doctrina et exemplo probaverunt. Contrario enim principio semel admissio, ingentes in societate oriuntur perturbationes: omnia igitur potius sunt patienter toleranda, exemplo martyrum, quam armis contra principes potestate sua abutentes, propria auctoritate insurgere.

3° Leges injustæ ratione finis aut formæ, licet per se non obligantes, communiter observandæ sunt; 1° quia subditi non debent esse iudices in propria causa, inde enim innumera sequerentur incommoda; 2° quia hujusmodi leges communiter non violarentur sine ordinis perturbatione aut scandalo; existit autem lex naturalis quæ præcipit vitare perturbationem et scandalum. Ergo. Sic *S. Th.*, 1, 2, q. 96 art. 4.

Diximus *communiter*; quia si omissio fieri posset sine scandalo et perturbatione, licita esset, modo de injustitia constaret.

Queritur 1° an leges tyranni obligent in conscientia.

R. Duplici modo princeps potest esse tyrannus; nempe subditos opprimendo, vel auctoritatem usurpando. In priori casu communiter ipsi obediendum est, quando aliquid evidenter illicitum non præcipit, ut modo diximus.

In posteriori vero casu, usurpator non habet potestatem condendi leges quæ obligent in conscientia: attamen ipsi quandoque propter bonum publicum obtemperandum est, ut in *Philosophia Morali ad calcem ostendimus*.

Queritur 2° an lex in falsa præsumptione fundata obliget in conscientia.

R. Duplex distinguitur præsumptio, facti scilicet et periculi. Si lex nitatur facto supposito vero, quod reipsa falsum est, non obligat: v. g., quando concil. Trid. declaravit, sess. 24, cap. 1 de Ref., matrimonia clandestina, ante publicationem decreti inita, habenda fore ut valida, supponit contractum privatum revera existisse; quo deficiente, hæc matrimonia, non obstante lege, fuis-

sent nulla. Si autem lex in præsumptione periculi fundetur, licet malum quod timetur in aliquo casu particulari non eveniat, nihilominus valet lex, alioquin finem suum obtinere non posset. Hinc nullum est matrimonium sine præsentia parochi aut duplicis testis celebratum, quamvis in utroque contrahente perfecta exstiterit libertas.

§ III. — De natura obligationis legis justæ.

Constat, ex dictis, legem humanam etiam civilem obligare sub peccato: peccatum autem istud potest esse mortale vel veniale, juxta omnes. Quærent theologi unde desumenda sit gravitas peccati contra legem. Dicemus cum plerisque desumendam esse ex gravitate materiæ et ex intentione legislatoris.

1° *Ex gravitate materiæ*; repugnat quippe materiam ex omni parte levem præcipi sub mortali: tale præceptum haberetur ut insanum, legi æternæ non esset consonum, nec ideo Deus illud sanciret. Attamen in eo casu lex obligaret sub levi.

At res in se levis potest esse gravis ratione circumstantiarum aut finis intenti: sic esus pomi in paradiso terrestri non erat quid grave in se, sed gravissimum ratione finis.

Ex intentione legislatoris; quia potest absolute, quidquid plures dicant, rem gravem sub levi præcipere, sicut posset eam non præcipere. Ita *Suarez, Collet, Antoine, Dens, S. Ligorius* et multi alii. Unde constitutiones ordinum religiosorum, licet a summis Pontificibus approbatæ, obligant tantum sub levi, etiam in materia gravi, v. g., in abstinentiis, in jejuniis, etc.

Lex rem præceptam ponit in ea virtute ex cujus motivo, etiam extrinseco, præcipitur; unde peccat contra religionem qui cibum sumit ante communionem; sic præter peccatum inobedientiæ adest alia specialis malitia aperienda.

Si lex motivum non exprimit, tunc ex motivo suo intrinseco præcipit.

Legislator semper judicandus est imperare secundum naturam materiæ, nisi contrarium expresse manifestet: sub gravi igitur in materia gravi, sive de peccato cogitet, sive non, sive sit fidelis, sive infidelis, imo etiamsi foret atheus, quia nihilominus habet jus imperandi, et Deus mandata ejus justa observari jubet.

Materia reputatur gravis 1° ex quantitate materiæ, v. g., nummus aureus; unus assis esset materia levis; 2° ex ipsius qualitate, v. g., hostia consecrata; 3° ex fine qui intenditur, ut diximus; 4° ex circumstantiis aggravantibus, v. g., si quis furetur rem parvam in ecclesia, aut cum scandalo; 5° ex contemptu legis vel potestatis; 6° ex pœnis adjunctis, v. g., morte, exsilio, carcere, notabili multa, etc.

Notant theologi legem violari posse ex contemptu diversis modis: 1o ex contemptu rei præceptæ, et gravitatem peccati æstimandam esse ex gravitate materiæ vel ex errore in doctrina; 2o ex contemptu Dei legislatoris, et peccatum semper esse mortale; 3o ex contemptu formali legislatoris, et iterum peccatum videri semper mortale, quia contemptus censetur cadere in Deum cujus legislator humanus vices gerit; 4o ex contemptu legislatoris quatenus talis est homo, et peccatum veniale esse posse, si materia sit levis.

Hinc leges, tum ecclesiasticæ, tum civiles, generaliter sub peccato mortali obligant, nisi aliqua circumstantia excuset, sin a toto, saltem a tanto peccato.

Queritur 1° an leges positivæ obligent cum periculo vitæ aut cum alio gravi incommodo.

R. 1°. Lex naturalis obligat cum periculo vitæ, quia quod ipsi opponitur; ita malum est ut nulla necessitate fieri possit licitum. Supponimus quod, mutata materia, lex non cessaverit.

R. 2°. Ordinarie leges positivæ, sive divinæ sive humanæ, non obligant cum periculo vitæ, quia sic obligare nolunt legislatores, et sape sic obligare non possent, nempe quando bonum publicum hoc non exigit: unde David licite comedit panes Propositionis solis sacerdotibus jure

divino reservatos, referente Christo, Matth. xxi, 4; lex audiendi missam die dominica, jejunandi in Quadragesima, etc., nec cum periculo vitæ, nec cum gravi detrimento sanitatis, famæ aut fortunæ obligat, et ita de cæteris. Hinc prodiit axioma: *Lex positiva non obligat cum tanto incommodo.*

Nec dici potest legem obligare sub peccato, quod præ omnibus malis vitari debet; nam ubi tale occurrit incommodum, lex cessat, quia legislator non habuit intentionem nec communiter potestatem in eo casu obligandi; proinde observantia ejus non est peccatum.

Diximus *ordinarie*; nam quidam esse possunt casus in quibus lex cum periculo vitæ obliget, nempe 1° si periculum actui præcepto sit annexum et bonum publicum id postulet: v. g., miles excubias agens potius mori eligere debet, accedente hoste, quam non clamare; 2° si violatio legis in contemptum Dei, religionis, potestatis legislativæ, vel in scandalum proximi vergenda esset. Sic Eleazar maluit mori quam carnes porcinas manducare; II Mach. vi, 27.

Si periculum actui præcepto non sit annexum, lex *per se* non obligat ad illud subeundum; sed aliquando per accidens, si actus, respectu societatis vel religionis, maximi sit momenti.

A fortiori, in his similibusque casibus, lex obligat cum dispendio sanitatis, famæ, fortunæ, etc., et quandoque cum dispendio famæ, et non cum periculo vitæ, v. g., ad restituendam famam alterius injuste læsam, ad procurandam confessionis integritatem, etc.

Notandum aliquem legem observare *posse* cum periculo vitæ, si adsit gravis ratio, quin tamen ad id teneatur.

Queritur 2° an constitutio Carthusianorum, qua esus carniū ipsis prohibetur sub gravi, obliget cum periculo vitæ.

R. Communius docetur talem esum ipsis licitum non fieri, ex judicio medicorum attestantium illum necessarium esse ad conservationem vitæ: talis quippe est sensus

constitutionis ab Ecclesia approbatæ, ex interpretatione in ordine recepta; et rigor iste iudicatur necessarius ad vigorem instituti conservandum.

At Carthusianus cui omnes cibi deficerent, carnes manducare teneretur, quia ipsius constitutio eum obligare non potest ad pereundum fame. Ita *Dens*, t. 2, p. 376.

§ IV. — De modo implendi legem ut ei satisfiat.

Sub nomine modi implendi legem petitur an ipsius observantia fieri debeat 1° libere, 2° ex intentione, 3° per actum virtutis, 4° tempore præfixo, 5° ante tempus, et 6° post tempus elapsum: his quæsitis, breviter per ordinem responsuri sumus.

1° Observantia fieri debet libere et cum sufficienti advertentia, alioquin non esset actus humanus. Hinc ebrius non potest audire missam die festo, recitare Horas, penitentiam implere, sacramenta administrare, etc. Lex tamen prohibens sufficienter observatur per omissionem actus prohibiti, sine advertentia.

2° Ut satisfiat legi, ordinare non requiritur intentio satisfaciendi; sufficit enim ut opus præscriptum impleatur: at substantialiter impleri potest sine voluntate satisfaciendi: v. g., aliquis audit missam die dominica, jejuna, a carnibus abstinet, etc., non cogitans de præceptis, vel de diebus quibus hæc implenda sunt, satisficit; imo, et qui audiret missam cum intentione non satisfaciendi: ita *Suarez*, *Vasquez*, *Lessius*, *Antoine*, *S. Ligorius*, etc. Non ita tamen, præcepto implendi penitentiam a confessario injunctam satisficeret, quia confessarius non opus solum præscripsit, sed opus in ordine ad sacramentum.

3° Non absolute necesse est ut observantia legis fiat per actum virtutis: v. g., qui modo pure naturali restitueret vel elemosynam daret, his satisficeret præceptis. Si tamen objectum legis esset actus virtutis, v. g., confessio annua, ei satisfieri non posset nisi per actum virtutis et meritorium. Secus, si actus religiosus quidem præcipiatur, sed non stricte actus virtutis, v. g., auditio missæ:

homo in peccato mortali constitutus huic præcepto satisficit, modo affectum actualem non habeat ad peccatum, et tamen non meretur. Item qui ex pravo fine ad ecclesiam pergit, et ibi attente missam audit.

4° Vel tempus est præfixum, vel non. Si prius, lex tempore determinato impleri debet, v. g., officium divinum recitandum est die cui annectitur. Si vero tempus non sit determinatum, quam primum moraliter implendum est præceptum, alioquin magis ac magis impletio ejus differri et tandem omitti posset, quod repugnat. Unde penitentia a confessario injuncta sine determinatione temporis, quam primum moraliter implenda est.

5° Duplici modo tempus potest esse præfixum, scilicet, ad terminandam vel ad urgendam obligationem: in priori casu, obligatio, in mente legislatoris, affixa est tempori, v. g., abstinentia diei veneris; in posteriori vero, actio præscripta principaliter a legislatore intenditur, v. g., communio paschalis.

In prima hypothesisi, qui prævidet se impediendum fore ab impletione legis tempore fixo, illud prævenire non tenetur, nec, eo transacto, rem præscriptam agere. Hinc clericus prævidens se cras febri laboraturum, horas crastinas hodie nec postridie recitare obligatur.

Tenetur, e contra, in altera hypothesisi, tempus prævenire; aut, tempore elapso, rem præscriptam agere: v. g., quispiam iter acturus per quindenam paschalem, tenetur ante vel post præceptis confessionis et communionis satisficere. An prævenire vel supplere debeat, æstimatur ex longitudine intervalli ante vel post tempus præfixum.

Quæritur 1° an pluribus præceptis per unum actum simul satisfieri possit.

R. Satisfieri potest, si præcepta idem habeant objectum particulare, nisi aliud constet ex mente legislatoris, quia totum fit quod exigunt præcepta. Hinc si festum Nativitatis Domini vel Assumptionis B. Mariæ incidat in diem dominicam, duo sacra audire non tenentur fideles. Verum si præcepta diversos exigent actus, non satisfieret unico actu: v. g., si voveris tria jejunia, non satisficies voto et legi

Ecclesiae ter jejunando in hebdomada *Quatuor temporum*.

Cognoscitur autem praecepta diversos exigere actus, ex consuetudine, ex verbis quibus utitur praecipiens, et ex circumstantiis. Hinc, v. g., si confessarius tibi praecipiat jejunare semel in hebdomada per sex menses, non teneris jejunare die dominica in Quadragesima, quia non praesumitur eum talem habuisse intentionem.

Quaeritur 2° an eodem tempore pluribus praeceptis per plures actus satisfieri possit.

R. affirmative, modo actus praeepti non sint incompatibiles et tempus diversum non exigatur, quia totum fit quod praecipitur. *Ita communissime theologi*. Sic qui peregrinatur ex voto, officium divinum simul valide recitare potest: item, juxta communiorem sententiam, posset simul audire missam die festo et horas recitare; quidam tamen negant sufficientem simul adhiberi posse attentionem missae et breviario, praesertim quando legendae sunt lectiones, et omnes fatentur hanc praxim non sequendam esse, nisi ex quadam necessitate. *Ita Cajetanus, Navarrus, Collet, Dens, etc.* Non posset, e contra, simul audire missam et sacramentaliter confiteri peccata.

Quaeritur 3° an qui totum praeceptum implere non possunt, ad partem possibilem teneantur.

R. Vel obligationis materia est divisibilis, vel non: si materia sit divisibilis, qui non potest totum, tenetur ad partem possibilem, ut definit *Innocentius XI*, sequentem damnando propositionem: « Qui non potest recitare Matutinas et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem. » *Et patet ratione*: numquid debens centum nummos quos solvere nequit, liberaretur, si partem sibi possibilem non solveret? Ergo. Unde qui integrum servare non potest jejunium, ad id tenetur quod potest.

Si vero materia obligationis sit indivisibilis, ut auditio missae, qui totam rem praescriptam agere non potest, ad partem non tenetur.

Quaeritur 4° quid agendum si duo occurrant praecepta aequae urgentia, quae simul impleri nequeant.

R. Gravius observandum est, et obligatio minus gravis cessat: hoc quippe dicitur supremus ordo. Hinc 1° praeceptum negativum obligans semper et pro semper, ut aiunt theologi, antefendum est praecepto positivo quod obligat semper, sed non pro semper. Sic furari non licet ad subveniendum pauperi. 2° Praeceptum naturale praecepto positivo etiam divino praestat: unde licebat in veteri Lege proximo necessitatem patienti subvenire per opus servile die sabbati, et nunc omittendam est sacrum die dominica, ne graviter aegrotans solus deseratur. 3° Lex divina positiva praefenda est legi humanae: non licet igitur uti divortio lege humana permissa. 4° Lex primi superioris antecedere debet legem inferioris, v. g., lex papae legem episcopi. 5° Lex strictiori virtute innixa praefenda est: v. g., qui non potest debitum solvere et eleemosynam facere, eleemosynam omittere tenetur, nisi forte de paupere in extrema necessitate constituto ageretur. 6° Habenda est etiam ratio gravitatis aut levitatis materiae utriusque praecepti: v. g., licet charitas excellentior sit virtus quam pietas, deserendus est leviter aegrotans ut audiatur missa die dominica.

Quaeritur 5° quid agendum si lex ecclesiastica et lex civilis opponantur.

R. Utraque potestas est suprema in suo genere, et una ab altera in suo exercitio non pendet, leges igitur ecclesiasticae et civiles opponi non possunt, nisi potestas legislativa limites sui dominii excedat. Unde attendendum est an de materia spiritali, an vero de materia civili agatur: in priori casu, praevalet lex ecclesiastica, et in posteriori, lex civilis. Si, omnibus perpensis, existat dubium quod viis ordinariis excuti nequeat, consulenda est suprema auctoritas ecclesiastica, quae iudicio doctrinali definit quid agendum vel omittendum sit; ad ipsam enim pertinet leges divinas, tum positivas, tum naturales, certo et finaliter interpretari. Eo sensu jus canonicum dici potest jus civile reformare.

Valde optandum est utramque potestatem se intra proprios limites continere et sibi invicem opem ferre, potes-

tatem ecclesiasticam obedientiam et reverentiam erga superiores civiles persuadendo, et potestatem civilem rebelles erga Ecclesiam reprimendo: ex hac concordia perfectio societatis nascitur.

Quæritur 6° an peccet qui ponit impedimentum implementationi legis, vel existens non tollit cum posset.

R. 1°. Qui directe ponit impedimentum ut legem non impleat, evidenter peccat, quia habet voluntatem legi oppositam.

R. 2°. Qui ponit impedimentum non consulto, sed tamen sine causa sufficienter excusante, reus est violationis legis; lex enim aliquid præcipiens, eo ipso vetat quod implementationi suæ opponitur. Hinc qui die jejunii venatur vel iter non necessarium facit a jejunio non excusatur; qui die dominica ante missam se inebriat, peccat contra sobrietatem et contra legem Ecclesiæ, etc.

Eadem ratione datur obligatio tollendi impedimentum jam existens, si absque gravi incommodo auferri possit. Imo aliquando tollendum est cum gravissimo incommodo, v. g., si de suscipiendo baptisate aut de ediscendis mysteriis, quorum fides explicita necessaria est ad salutem, ageretur: tunc non tam de præcepto quam de medio absolute necessario agitur.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE LEGE PŒNALI.

Distinguitur lex moralis, lex pœnalis et lex mixta: lex moralis ea est quæ mores dirigit, non apposita pœna, v. g.: *Honora patrem tuum, Non occides*, etc.

Lex pœnalis illa est quæ directe enuntiat pœnam pro tali aut tali actione subeundam, v. g., qui frumentum extraxerit e regno, decem asses per modium solvet. Lex mixta est simul moralis et pœnalis, id est, exprimit aliquid faciendum vel omitendum, et pœnam in transgressores decernit, v. g.: « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos » discretionis pervenerit, peccata sua saltem semel in anno » confiteatur, et sacram Eucharistiam in Paschate reve-

» reuter suscipiat, alioquin vivens ab ingressu Ecclesiæ » arceatur, et moriens Christiana careat sepultura. »

De obligatione legis moralis egimus in articulo præcedenti.

Leges pure pœnales non sunt possibles nisi in quantum disjunctive exprimuntur, et tunc nihil præcipiunt vel prohibent; sed ex hypothesi quod aliquid fiat vel omittatur, ad pœnam obligant: igitur sub hoc respectu sunt præceptivæ. Nullæ autem existere videntur, si quædam excipiantur constitutiones in ordinibus religiosis.

Negari non potest leges mixtas, in quantum sunt præceptivæ, obligare sub peccato: nam appositio pœnæ vim earum obligandi non tollit, sed potius confirmat, siquidem ostendit legislatorem velle legem observari. Unde ruit opinio qui tenet hujusmodi leges non obligare nisi ad pœnam, si violatores apprehendantur.

Nunc igitur quæstio est an leges istæ obligent in conscientia ad subeundam pœnam ante sententiam judicis.

Notandum duplicis generis distingui pœnas quas leges decernere possunt, scilicet pœnas ferendæ et pœnas lata sententiæ. Pœnæ ferendæ sententiæ sunt illæ quas leges non inferunt, sed inferendas decernunt, et noscuntur quando legislator utitur verbis tempus futurum, comminationem vel imperium exprimentibus, v. g., *excommunicabitur, sub pœna excommunicationis, excommunicetur*, etc. Non incurruntur ante sententiam judicis, nec retrahuntur ad diem admissæ culpæ.

Pœnæ latae sententiæ illæ sunt quas lex per se ipsam infligit: a transgressoribus ipso facto incurruntur, et per verba indicativi aut præteriti temporis exprimuntur, v. g., *excommunicamus, sit excommunicatus; ipso facto, ipso jure, ex tunc, auctoritate nostra, virtute præsentium sit excommunicatus, suspensus*, etc. Ad eas tamen subeundas requiritur, in duplici casu, sententia declaratoria; nempe 1° si pœnæ sint graves et activæ, id est requirant ex parte puniti actionem faciendam aut sustinendam; 2° si boni vel juris plene possessi sint privativæ, nisi lex aut consuetudo contrarium expresse dicat, quod raro accidit, ex-

ceptis censuris. Hæc autem non requiritur sententia si pœnæ sint passivæ, vel juris primo acquirendi privativæ, aut activæ, sed leves, vel conditionales. Ita *Vernier*, t. 1, p. 127.

Certum est leges quæ decernunt pœnas ferendæ sententiæ, ad pœnam subeundam ante sententiam judicis non obligare: talis quippe est intentio legislatoris. Hinc qui præceptum communionis paschalis omisit, non ideo est excommunicatus.

Difficultas igitur circa pœnas latæ sententiæ versatur. Duplicis generis iterum sunt hujusmodi pœnæ; aliæ enim sunt passivæ quæ ab ipsa lege, sine concursu vis externæ, infliguntur, v. g., censura, irregularitas, inhabilitas ad aliquid faciendum; et aliæ activæ, quæ in executione a vi extrinseca pendent, ut occisio, mutilatio, incarcerationio, honorum privatio, etc.

Pœnæ prioris generis ante sententiam judicis obligant in conscientia, ut nemo diffitetur.

Pœnæ activæ etiam duplicis naturæ esse possunt, leves scilicet et graves.

Humani legislatores obligare possunt ad pœnas leves statim subeundas, v. g., ad quædam mortificationis opera in monasteriis, non autem ad subeundas in conscientia et ante sententiam judicis pœnas graves: nam imperare nequeunt aliquid nimis grave, ubi bonum publicum id non expostulat: porro hujusmodi pœnas sibi infligere, est aliquid nimis grave, imo sæpe crudele et legi naturali oppositum: bonum autem publicum pariter obtinetur si ab agente externo infligantur: ergo.

Unde reus juste damnatus non tenetur, non solum se occidere, se mutilare, sed nec ad carcerem ire, bonis se exspoliare, etc. Sed contra justitiæ executores decertare, eos pœnis vel injuriis afficere non potest, quia ipsorum officium est sic agere, et repugnat dari jus juri oppositum. Si vero per industriam et sine alterius detrimento fugeret, peccati reus sub hoc respectu non videretur; pœna enim gravior est ut teneatur eam subire, quando sine ullius detrimento illam declinare potest.

Qui autem per sententiam judicis damnatur ad multam vel ad compensationem, eam statim solvere debet.

Quæritur an ignorantia excuset a pœna lege statuta.

Notandum 1° ignorantiam cadere posse in legem simul et in pœnam, vel in pœnam tantum.

Notandum 2° ignorantiam invincibilem legis excusare a pœna; excusat enim a culpa: ergo *a fortiori* et a pœna quæ ob culpam decernitur.

Notandum 3° ignorantiam, non ab omni culpa, sed a culpa mortali excusantem, simul a pœna gravi excusare; nam pœna gravis semper supponit culpam gravem; æquitati repugnaret talem pœnam ob culpam ex omni parte levem incurri.

R. 1°. Ignorantia a gravi culpa non excusans, a pœna lege imposita regulariter non excusat; qui enim voluntarie ponit causam pœnæ, pœnam contrahere debet: at culpa gravis contra legem, est causa pœnæ lege impositæ: ergo. Unde ignorantia crassa a pœna non excusat.

Diximus *regulariter*; nam si legislator scientiam requireret, dicendo, v. g., *qui scienter vel temere hoc fecerit*, etc., ignorantia etiam crassa excusaret, quia talis esset intentio legislatoris; non vero ignorantia affectata quæ temeraria foret et scientiæ æquivaleret.

R. 2°. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ a pœna non excusat, excepta tamen censura; cum enim hæc ignorantia a gravi culpa non excuset, causam pœnæ non tollit: ergo nec pœnam. Excipitur tamen censura, quia ex intentione Ecclesiæ minantis, hæc pœna contumaciam semper supponit: ignorantia autem invincibilis aut leviter culpabilis pœnæ contumaciam impedit: ergo.

Petit an, ubi res aliqua prohibetur lege divina et lege humana pœnali, ignorantia solius legis humanæ a pœna excuset? *P. Antoine*, t. 2, dicit sibi videri talem ignorantiam regulariter a pœna non excusare, quia culpam non tollit: unde infert rebaptizantem fieri irregularem ex delicto, licet legem ecclesiasticam hoc prohibentem invincibiliter ignoret, modo legem divinam cognoscat aut vincibiliter tantum ignoret. Probabilius nobis videtur hanc ignoran-